

Славянскі свет як цэнтр літаратурнага канона

Адамовіч, Г.Я. Славянскі свет як цэнтр літаратурнага канона / Г.Я. Адамовіч // Мовазнаўства. Літаратура. Культуралогія. Фалькларыстыка : дакл. беларус. дэлегацыі на XIII Міжнар. з'ездзе славістаў, Любляна, 2003 г. / НАН Беларусі, Беларус. кам. славістаў ; адк. рэд. А.А. Лукашанец. – Мінск, 2003. – С. 229–245.

“Няма чалавека, што быў бы як востраў, сам па сабе: кожны чалавек ёсць частка Мацерыка, частка Сушы...” Радкі англійскага паэта XVII ст. Джона Дона ўзнавіў у эпіграфі да свайго рамана “Па кім звоніць звон” Эрнест Хемінгуэй, надаўшы ім шырокую вядомасць у сучасным свеце. Шматзначнасць вобраза спрыяе яго ўваходжанню ў рэчыва “жывой культуры”, нараджае новыя парадыгмы, сэнсы: няма народа, што быў бы як востраў... і няма нацыянальнай літаратуры, што была б як востраў, сама па сабе: літаратура кожнага народа ёсць частка Мацерыка, частка Сушы...

Літаратурная мапа непадобная да мапы геаграфічнай, гістарычнай. Але яна па-свойму нагадвае іх. Мацерыкі падзяляюцца акіянамі, раўніны абрываюцца – уверх – гарамі. Дыхатамія “верха” і “ніза”, “цвярдзіны” рухомай і “цвярдзіны” застыглай пераствараецца ў стагоддзях новымі імёнамі, творамі і вобразамі, спалучэннямі “свайго” і “чужога”, традыцыйнага і наватарскага. І ўсё гэта з часам мяняе свае колеры, набывае новае аблічча, захоўваючы разам з тым непадробную здольнасць вяртацца да сябе ранейшага, імкліва сць няспыннага развіцця і непахіснасць жыццядайнай асновы.

Гістарычны час структураваны – і ў межах чалавечай цывілізацыі, і адпаведна ў кожнага народа. Традыцыйныя чатыры перыяды: Старажытнасць, Сярэднявечча, Новы Час і Найноўшы Час, – удакладняюцца зменаю суперцыклёў: старажытная, індустрыяльная, постіндустрыяльная цывілізацыі. Цывілізацыйны рух праслаўянства пачаўся са спазненнем на два тысячагоддзі адносна Міжземнамор’я, далін Тыгра і Еўфрата, Ніла. Змяшчаецца і эпіцэнтр гістарычнага прагрэсу: Азія, Еўропа, у наш час – Амерыка. Славянскі свет, стаўшы часткаю заходняй лакальнай цывілізацыі, жыве ў напружанні часу і прасторы: паскараюцца агульнакультурныя працэсы, у аснове якіх – прысутнасць “чужога” ў натуральным атачэнні, і яно выконвае ролю і фермента, і кансерванта. Шляхі цывілізацыйных рухаў перакрываюцца ў лясах, стэпах, гарах – і асядаюць у іх. Мапа славянскага свету, маючы “вертыкальную” скіраванасць ад мора да мора, абмяжоўваецца і адначасова пашыраецца з двух другіх бакоў гістарычнай прысутнасцю двух кантынентаў: Азіі і Еўропы. У аснове гэтага напружання і магутнасць цэнтраімклівых цывілізацыйных рухаў, і цэнтрабежная неўтаймаванасць варварства.

Грамадская прастора іерархічна. Памкненне да іерархічнага структуравання пакладзена ў аснову яе эвалюцыі. Як і жаданне змяніць застыглу структуру. Вертыкаль іерархіі адбудоўвалася ў славянскіх краінах па агульных законах. Князю Святаславу адпавядае Карл Вялікі: “Слова пра паход Ігаравы” і па гэтым параметры тыпалагічна падобнае да “Песні пра Раланда”. “Смехавая” культура апракінула традыцыйныя каноны па ўсёй Еўропе. “Годится – молиться, а не годится – горшки накрывать”, і абразы згодна з логікай неафіцыйнай народнай маралі мянялі сваё месцазнаходжанне-прызначэнне: з левага верхняга кута перамяшчаюцца ў ніжні правы, з “чырвонага” – у “чорны” каля печы. Мянялі свой кірунак традыцыйныя каштоўнасці: у славян “Энеіда” прачытваецца “навыварат”, з пункту гледжання “свайго”, “хатняга” ўжытку. Нацыянальна адаптаваная, “Энеіда наываварат” зазьяла “зоркай першай велічыні” ў бюеларускай літаратуры, засталася ў “залатым фондзе” украінскай, рускай літаратур. Сыходзіць у пекла Багародзіца (беларускі спіс апокрыфа “Аб дванаццаці пакутах”). Але такое “сыходжанне ўніз” ёсць шлях да людзей, да чалавека, каб убачыць яго, паспачуваць яму (“слёзны дар”), нарэшце, апраўдаць і ўзвысіць чалавека (“схадзіў у пекла – пагасіў і Адама васкрасіў” – у ананімнай паэме “Васкрэсенне Хрыстова і счасце Яго ў ад”).

Іерархічную прыроду грамадскай прасторы пераняла мастацкая прастора, будаваная тымі ж самымі ўдзельнікамі, сведкамі сацыяльна-палітычных працэсаў. Нацыянальны Алімп беларусаў – Парнас: яго “пакарыў” мужык-паляшук Тарас. “Тарас на Парнасе” – гэта матрыца не толькі структурызацыі, кшталтавання канона ў беларускай літаратуры, гэта алгарытм кшталтавання канона славянства ў свеце агульначалавечым. Побач з “вечнымі”, старажытнымі – “свой”, народны: богі ў парадыме карнавалізацыі зніжаюцца, мужык – уздымаецца ўверх. Вертыкаль: богі сыходзяць на зямлю, а зямное ўздымаецца над неба, – мае адраджэнцкую прыроду. Народнае мысленне ўваходзіць складовай часткай у гуманістычную структуру іерархіі, дзе паняцці “верх” і “ніз” узаемазамяняльныя. Так ствараецца новы канон з тэзай і антытэзай: “бог” – “мужык”, дзе сінтэзуючым пачаткам з’яўляецца канцэпцыя руху, замены на процілеглае.

Па гарызанталі мастацкая прастора абмежаваная, з аднаго боку, “высокай літаратурай” (“сам Пушкін, Лермантаў, Жукоўскі і Гогаль...”), з другога, тагачасным “мас-культам” (Булгарын і Грэх, “вялікі мех... паўным-паўнюсенькім набіт”, усе і кожны “гатоў адзін другога з’есць...”). Першых – зусім няшмат, апошніх – “народу многа, як бы кірмаш які кіпіць”.

Архетыповая структура Парнаса з’яўляецца агульнаславянскім канонам іерархічнай пабудовы: па вертыкалі – гэта памкненне “малых народаў” да сусветных вяршынь, “людзьмі звацца” і ўрэшце рэшт здабыванне свайго месца на вяршыні Парнаса, хаця б і не будучы залічанымі ў “богі”. Гарызанталь набывае парадымгу вертыкалі – усё тыя ж “сусветныя” клопаты-ваганні паміж вяршыняй, дзе “пантэон”, “залаты фонд”, “класіка” – “высокая

літаратура”, і “нізам”, дзе – “усе”, а ніжэйшы і самы вялікі слой – “масавая літаратура”.

І справа не ў тым, што згодна з логікай паэмы мужык імкнецца не ў “паны”, а ўгору. Справа ў тым, якое месца ён займае там, наверху. Відавочна, Тарас “упісваецца ў кантэкст” таго, што адбываецца ў хаце новай, у панскім двары. Бясспрэчна, славянская культура, літаратура была заўважана ў свеце, дзе набыла сваё годнае месца. Да яе, літаратуры, да прадстаўнікоў славянскага свету прыглядаюцца іншыя, у т.л. “вялікія”, што знаходзяцца ў эпіцэнтры сусветнага літаратурнага руху, народы. У сусветнай літаратуры месца славянскіх літаратур прадстаўляе найперш той жа самы... “мужык”, паколькі найперш народныя, фальклорныя вобразы ў розныя часы запатрабаваныя на Захадзе, і значныя дасягненні славянскіх літаратур у агульначалавечым кантэксте звязаны менавіта з вясковай праблематыкай. Гэтаксама як і тэма вайны, распрацаваная ў славянскіх літаратурах, адкрывае для заходняга чытача новыя старонкі.

Разам з тым “сякера” і “ружжо” Тараса, прылады жыцця і працы “мужыка”-славяніна, як парадыгма прысутнасці славянскага свету ў постіндустрыяльнай цывілізацыі, мае і свой “вышсэнс”. Ён звязаны з тым, што ў славянскай літаратурна-мастацкай спадчыне захоўваецца тое, што заходнееўрапейская цывілізацыя ўжо страціла. Фальклорныя творы яшчэ пераказваюцца-спяваюцца ў славянскіх вёсках, што даволі цяжка ўявіць у высокаразвітых краінах. Вобраз музыкі нараджаецца і жыве, і іх, музыкаў, шмат у народным асяроддзі.

Заходнееўрапейская культура страціла сінкрэтычны характар сувязі слова і музыкі як натуральнай з’явы, якая сімвалізавала старажытны стан развіцця мастацтваў, – але яна пэўным чынам існуе ў літаратуры славянскіх народаў. Сымон-музыка Якуба Коласа, музыка Максіма Багдановіча, Янка-музыкант Генрыка Сенкевіча, Сялянны музыкант Уладзіміра Караленкі – своеасаблівая мастацкая паралель Полю Верлену, Арцюру Рэмбо. Вядомы французскі філосаф Анры Бергсон, вылучаючы наяўнасць двух сіл у свеце: матэрыяльнасці і “жыццёвага парыву”, пісаў пра творцу як пра чалавека, што здольны адчуваць, успрымаць “жыццёвы парыв” – як сілу самастойную, адарваную ад матэрыяльнасці. І адпаведна з гэтым: “Но время от времени, по счастливой случайности, рождаются люди, которые своими чувствами или сознанием менее привязаны к жизни.. Когда они смотрят на вещь, они ее видят не для себя, а для нее самой... из-за ничего, из-за удовольствия. Известной стороной своего существа, сознанием ли или своими чувствами, они рождаются *оторванными*; и смотря по тому, касается ли эта оторванность того или иного их чувства или их сознания, они будут живописцы или скульпторы, музыканты или поэты” (БЕРГСОН, 1914; 13). “Адарванасць” як з’ява дэкадансу была ўласціва заходнееўрапейскім паэтам і сімвалізавала менавіта становішча самога паэта ў свеце. “Адарванасць” Верлена, Рэмбо, Уайльда, Обры Бёрдслі і іншых была звязана з жыццём

самога творцы, выяўляла праблематычнае становішча паэта, мастака ў грамадстве.

“Адарванасць” Сымона-музыкі, музыкі Максіма, Янкі-музыканта, Сляпога музыканта іншага кшталту. Гэта адарванасць свету творцы ад будзённага, звыклага існавання; мовы мастацкай, якою яны валодаюць, ад шырока ўжываемых слоў і вобразаў; іх незвычайнага, уражлівага светаўспрымання ад трывіяльнага бачання – менавіта тое, пра што пісаў Анры Бергсон. Што прыносяць гэтыя вобразы ў сусветную спадчыну? Найперш выразна праступае катастрафічны стан разладу паміж грамадствам і творцай, паміж грамадствам і прыродай, паміж грамадствам – і грамадствам. І з другога боку, раскрываецца тое, што страчана, той натуральны стан гармоніі паміж чалавекам і прыродай, паміж творцам і сусветам, які прагматычнае грамадства пакінула амаль назаўсёды ў мінулым.

Змяняюцца акцэнтны і ў размеркаванні прыярытэтаў, грамадскіх і культурных. Традыцыйныя каноны відазмяняюцца, усталяваная іерархія мяняе свае полюсы. Тарас сёння вырашыў застацца сярод багоў, пераняўшы іх звычкі і лад жыцця. Ці на карысць будзе Тарасу гэта перамена? Два стагоддзі назад ён жа быў вырашыў інакш: “з тых пор Тарас ужо не ходзіць так дужа рана па лясках...” Маконда Гарсія Маркеса таксама будавалася і жыла па сваіх законах, часам прымаючы да сябе пасланцаў далёкіх народаў. Але і да яе прыйшла цывілізацыя, прынесшы зусім не лепшае са сваіх здабыткаў: лёгкую музыку, публічны дом...

Тэндэнцыі глабалізацыі выявіліся і праз “масавізацыю”, “мас-культывацыю” літаратурнага працэсу. Вядома, што ў славянскіх краінах чытаюць больш заходнееўрапейскіх, амерыканскіх пісьменнікаў, чым твораў іншаславянскіх аўтараў, што “масавая літаратура” выпяняе “высокую літаратуру”. Пра гэта сведчаць дзеячы культуры ў розных краінах. Беларускі філосаф У.Конан з горьчучу зазначае: “На жаль, у сучаснай Расіі, Украіне, Балгарыі – рэгіёнах, дзе раней, у эпоху СССР, шмат перакладалі з беларускай літаратуры, у апошняе дзесяцігоддзі цікавасць да яе знікла. Украінцы і балгары, мусіць, пераарыентаваліся на еўра-амерыканскую культуру, забываючы, што сёння там – не лепшая эпоха для духоўнай творчасці” (КОНАН, 2002; 38). На асобным прыкладзе аб гэтым пераканаўча казаў і балгарскі літаратуразнавец Б.Нічаў: “З цікавасцю і павышанай увагай паспрабаваў у сувязі з актуалізацыяй імя і справы Іва Андрыча з нагоды стагоддзя з дня яго нараджэння высветліць, чаго ён варты сёння для Еўропы. Нічога. Без далікатнасці і адкрыта кажучы – нічога. Еўропа на яго забылася... Няма яго ў яе культурнай свядомасці. А той як трагічная Касандра прадбачыў усё гэта, папярэдзваў пра гэта. Яго пасланні былі забытыя і ўвогуле не пачутыя. Пра яго і пра іх помнім толькі мы, самыя блізкія па менталітэту і лёсу” (НИЧЕВ, 1997—1998; 58).

Каля Парнаса, сабраўшыся ўзыходзіць на вяршыню – на вяршыні поспеха, росквіту, дабрабыту, сёння нашмат болей народа, чым у часы Тараса, і не

так проста пісьменнікам- класікам прайсці “шпарка”, “як павы, на Парнас”. Каля Парнаса і на ім склалася прынцыпова новая культурная сітуацыя. Асветніцтва змянілася муьльцікультуралізмам.

На Беларусь “масавая літаратура” трапляе і пашыраецца ў перакладзе на рускую мову. На рускай мове даходзяць да беларускамоўнага чытача і творы “высокай літаратуры”, у т.л. філасофіі, гісторыі, культуралогіі, якую без лішніх ваганняў засвойвае беларуская культура, інтэлектуальнае асяроддзе. Гэтай сітуацыі не ведаюць у іншых славянскіх літаратурах, дзе адзіная нацыянальная мова з’яўляецца сродкам далучэння на новым этапе да агульначалавечых каштоўнасцей, у т.л. да мас-культы. Відавочна, што іншыя славянскія літаратуры, уключыўшы ў сваё агульнае рэчышча шматколерную рознаўзроўневую культуру эпіцэнтраў цывілізаванага свету, з часам падпарадкоўваюцца той ці іншай тэндэнцыі, якая можа перамагчы ў гэтым агульным рэчышчы.

Разам з тым становіцца беларускай літаратуры ў лінгвакультурнай сітуацыі, якая складваецца з моцным уплывам мас-культы, прынцыпова іншае. Беларуская мова, суіснаваўшы на працягу стагоддзяў з іншымі мовамі, якія пашыраліся на яе тэрыторыі, здолела захаваць сябе, хаця і набыла вялікія пласты агульнага з іншымі мовамі (найперш рускай). Тое, што ў пэўным сэнсе падрывала карані нацыянальнай мовы ў мінулым, можа стаць надзейным апірышчам у цяперашнім становішчы беларускай літаратуры на Беларусі. Так, праз пасрэдніцтва рускай мовы прыходзіць прадукт “масвай літаратуры”. Літаратура на беларускай мове, не ведаючы такога нашэсця “мас-культы”, усё яшчэ захоўвае высокі духоўны патэнцыял, не дазваляе знізіць агульнагуманістычны ўзровень мастацтва слова. Таму зусім нешматлікія пераклады на беларускую мову з іншых літаратур, асабліва з блізкароднасных, сугучня менавіта гэтаму высокаму духоўнаму ўзроўню беларускамоўнай спадчыны. У славянскіх краінах інтэлектуальнае асяроддзе імкнецца да трызалага авалодання мовамі міжнародных зносін, набываючы з дапамогай іншамовнай культуры магчымасць далучыцца на новым узроўні да сусветных скарбаў. На Беларусі беларускамоўная літаратура спрыяе захаванню гуманістычных каштоўнасцей, выконваючы ролю пасрэдніка паміж культурнай спадчынай і будучым часам, дзе, магчыма, гэтыя каштоўнасці будуць запатрабаваныя. Так Максім Багдановіч ствараў свае вершы ў час Першай сусветнай вайны, імкнучыся захаваць у ліхалецці душу чалавечую неразбэшчанай, перадаць наступным пакаленням беларусаў культурную спадчыну іншых народаў. Так Алесь Адамовіч выказаў свае спадзяванні афарыстычна: “Наперад ісці чалавеку гуманнаму...”

“Якім будзе лёс славянскіх нацыянальных літаратур – цяжка сказаць. Рэальная пагроза нейкім, найперш малым і меншым, славянскім мовам непасрэдна пераносіцца і на іх пісьмовыя нацыянальныя літаратуры”,-- разважаючы аб лёсе славянскіх літаратур, сербскі літаратуразнавец Петар

Буняк прадказвае і два варыянты для славянскіх народаў у трэцім тысячагоддзі (БУНЯК, 2000; 135).

Думаецца, што менавіта дзесячы культуры ў славянскіх краінах, якія адчуваюць небяспечнасць глабальнага ўключэння сваёй культуры ў прастору віртуальнай цывілізацыі, нівеліруючых стандартаў постіндустрыяльнай эпохі, змогуць уратаваць свой дом, замацоўваючы нацыянальна адметнае, аўтэнтчнае ў народапсіхалогіі, культуры, нязменлівае ў часе і прасторы.

XXI стагоддзе называюць “Стагоддзем С”: развіццё інфармацыйных тэхналогій будзе найперш характарызавацца паняццямі – іх сем, назвы якіх у англійскай мове пачынаюцца з літары “С”. 1. *Connectivity*— здольнасць да аб’яднання. 2. *Communication* – камунікацыя. 3. *Convenience* – зручнасць. 4. *Communities* – агульнасці. 5. *Customization* – арыентацыя на спажыўца. 6. *(e-) Commerce* – электронны гандаль, або *e-камерцыя*. 7. *Convergence* – канвергенцыя (ТЕЛЕВИДЕНИЕ И ИНТЕРНЕТ, 2001; 7)

Ці ўпішацца літаратура, і славянская літаратура, у новую парадыгму цывілізацыі? Якія патрэбны захавы, каб захаваць літаратуру як спецыфічны прадмет “чалавеказнаўства”, як асобную аб’ект-сістэму з уласцівымі ёй законамі стварэння і жыццядзейнасці мастацтва ў свету, і ў той жа час каб яна заставалася часткай (хаця і залежнай, але заўсёды неабходнай) культуры і цывілізацыі XXI стагоддзя?

“7 С” адносна літаратурнага працэсу можна аб’яднаць у дзве групы паняццяў-патрабаванняў і пратэсціраваць літаратурную спадчыну і яе патэнцыяльныя магчымасці адносна кожнай з груп і кожнага з паняццяў.

Першая група абумоўлена ўзмацненнем тэндэнцый глабалізацыі: *здольнасць да аб’яднання – камунікацыя – агульнасці – канвергенцыя*. Відавочна, што гэты ланцуг паняццяў цесна звязаны з гісторыяй станаўлення і развіцця ўзаемасувязей паміж літаратурамі. Іх росквіт у XX стагоддзі, замацаванне спецыфічнай памежнай сферы, якая ўтвараецца на скрыжаванні гісторыка-культурных кантэкстаў,-- інтэртэксту, наяўнасць цэнтраімклівых і цэнтрабежных плыняў у сусветным літаратурным працэсе,-- усё гэта сведчыць на карысць таго, што акрэсленыя ў першай групе тэндэнцыі выяўляюць яго, сусветнага літаратурнага працэсу, натуральны стан.

Другая група сфармулявана як вынік пашырэння віртуальнай цывілізацыі, якую называюць трэцяй, пасля паганскага свету і сусветных рэлігій, цывілізацыяй у свеце. Кола гэтых паняццяў на новым узроўні аб’ядноўвае чалавецтва: *зручнасць – e-камерцыя – арыентацыя на спажыўца*. Праблема “літаратура—чытач” узнікла з развіццём мастацтва слова, як тэарэтычная праблема з’яўляецца прадметам дыспутаў не адно дзесяцігоддзе. А засваенне новых магчымасцей для распаўсюджвання літаратуры ніколі не было непераадоленай праблемай для пасрэднікаў паміж аўтарам і чытачом.

Варта звярнуцца да гэтых сямі патрабаванняў, вызначыўшы іх патэнцыял як асаблівасцей літаратурнага працэсу, у т.л. у славянскіх краінах.

“Здольнасць да аб’яднання”. У рэчышчы гэтай праблемы на першы план вылучаецца магчымасць літаратур розных народаў уступаць у дыялагічныя зносіны паміж сабой. Звернемся да пераліку моў у “Roget’s internationalthesaurus”. З вядомых на наш час 4,5 тысячы моў у гэтым тэзаўрусе названы як сучасныя, так і старажытныя і “мёртвыя”: афганская, англа-нарманская, арабская, армянская, башкірская, балгарская, бурзяцкая, кітайская, дацкая, англійская, эскімоская, французская, нямецкая, грэчаская, верхнянемецкая, цыганская, італьянская, каракалпацкая, кхмерская, лацінская, латышская, літоўская, мангольская, стараанглійская, польская, правансальская, румынская, руская, санскрыт, славацкая, сербская, украінская, узбекская, ідыш, зулу і інш. (ROGET’SINTERNATIONALTHESAURUS, 1962; 380—381).

Сярод прадстаўленых у спісе моў няма беларускай.

Разам з тым складанне тэзаўруса нацыянальных моў дазваляе канкрэтызаваць праблему (узаема)сувязей паміж літаратурамі на нацыянальных мовах, у дадзеным выпадку паміж беларускай і ўсімі вылучанымі ў тэзаўрусе. З другога боку, зважаючы на дадзеныя параўнальнага літаратуразнаўства, можна прааналізаваць наяўнасць кантактных і тыпалагічных сувязей паміж літаратурамі.

Праблема двухбаковых сувязей, «двайная зорка» нацыянальных літаратур мае наступную парадыгму.

А. Самы высокі ўзровень развіцця ўзаемасувязей існуе паміж беларускай літаратурай і літаратурамі, якія звязаныя з ёй агульнасцю сваіх першавытокаў у межах агульнага або тыпалагічна блізкага культурна-гістарычнага тыпу (апора на хрысціянства, на народныя традыцыі, на блізкасць геаграфічнага становішча, роднаснасць моў і г.д.). У лік гэтых літаратур уваходзяць славянскія літаратуры, узаемасувязі з якімі прадстаўленыя найбольш поўна і разнабакова: руская, польская, украінская, балгарская, чэшская. Сувязі беларускай літаратуры з гэтымі літаратурамі сістэматызаваны ў артыкулах “Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі” (у пяці тамах, Мн., 1984—87), дзе кожная з іх прадстаўлена асобным артыкулам, а таксама ў абагульняльным артыкуле “Сувязі беларускай літаратуры з літаратурамі сацыялістычных краін” (т.5), у манаграфіі “Беларуская савецкая літаратура за мяжой” (Мн., 1988) і інш. Гэтыя сувязі паміж літаратурамі двухбаковыя, іх можна назваць дыялагічнымі, прычым, цікавае да ўзаемных кантактаў выказваецца з абодвух бакоў. Яны маюць сістэмны, цыклічна-хвалевы характар і ствараюць цэнтр інтэртэкстуальнага канона.

Б. Другую групу ўзаемасувязей вылучаем на падставе пашырэння ў нацыянальнай культуры «залатога фонду» сусветнай класікі, тых літаратур, якія прадстаўлены ў сусветнай літаратуры найбольшай колькасцю мастацкіх каштоўнасцей: антычнай літаратуры, італьянскай, англійскай, французскай, нямецкай і інш. Відавочна, што па аб’ектыўных прычынах у беларускім

літаратурным працэсе яны прадстаўлены ў значна большай ступені, у той час як беларуская літаратура займае ў гэтых літаратурах непараўнана меншае месца, а з антычнай літаратурай існуюць, па зразумелых прычынах, толькі аднабаковыя сувязі. У гэтую групу літаратурных кантактаў ўваходзяць і класічныя літаратуры Усходу.

В. Трэцяя група ўзаемасувязей вызначаецца паміж літаратурамі народаў, якія хоць і маюць адпаведны свайму гісторыка-культурнаму шляху ўзровень літаратурнага развіцця, але не знаходзяцца сярод «вялікіх» літаратур (напрыклад, афганская, латышская, мангольская і інш.). Гэта сувязі «адзінкавага» характару: пэўнай сістэмы ў перайманні здабыткаў іншанацыянальнай культуры тут не заўважаецца. Можна прывесці асобныя прыклады літаратурных кантактаў паміж нашымі народамі. Больш глыбокае іх вывучэнне дазволіць сцвярджаць і аб наяўнасці тыпалагічнага падабенства паміж літаратурамі, што значна наблізіць Беларусь да кожнай з гэтых краін.

Г. Чацвёртая група літаратурных кантактаў злучана на аснове аднабаковага пераймання беларускай культурай класічнай літаратурнай спадчыны, якая створана на «мёртвых» мовах: латынскі старажытна-грэчаскай, санскрыце, правансальскай і інш. Класічная спадчына гэтай літаратуры пачынае актыўна ўваходзіць у беларускі кантэкст у сувязі з гуманістычнай, асветніцкай дзейнасцю сучасных дзеячаў культуры, якія наноў адраджаюць традыцыі, вядомыя з глыбокай старажытнасці.

Д. У пятую групу ўваходзяць іншыя нацыянальныя літаратуры, якія не маюць ніякіх сувязей з беларускай культурай або гэтыя сувязі застаюцца і дагэтуль зусім невядомыя беларускім дзеячам культуры і яе даследчыкам.

Вызначэнне сусветнай літаратуры праз формулу сукупнасці нацыянальных літаратур народаў свету давае вылучыць паасобна і сістэматызаваць двухбаковыя сувязі, адрэсліць спецыфіку пашырэння ў беларускім кантэксце спадчыны іншанацыянальных літаратур. Агульны характар усталявання і развіцця гэтых узаемасувязей вызначаецца як цыклічна-хвалевы – і паасобна з кожнай нацыянальнай літаратурай, і ў дачыненні да сукупнасці ўсіх нацыянальных літаратур. Асноўны напрамак гэтага ўзаемадзеяння – асветніцка-гуманістычны. Парадыгматыка гэтых узаемасувязей сведчыць пра дыялагізм, паліфанію агульнага беларуска-іншанацыянальнага літаратурнага кантэксту.

Connectivity літаратурных з’яў відавочна мае значны патэнцыял і можа быць адным з накірункаў актывізацыі нацыянальнага (і сусветнага) літаратурнага працэсаў у новай парадыгме – у развіцці найноўшых інфармацыйных тэхналогій. Графічна гэту здольнасць можна прадставіць у выглядзе трохкутніка, аснову якога ўтвараюць найбольш блізкія (і непасрэдна – кантактна, і апасродкавана – тыпалагічна) літаратуры славянскага свету – ядро канона. Трохкутнік – гэта рух маятніка, які ўбірае ў сябе, прыцягвае да сябе і аддаленыя часткі свету, аб’ядноўваючы прастору (і мастацкую, і рэальную) у новую форму – гары Парнаса, на якую ўзыходзяць

прадстаўнікі розных літаратур свету. Відавочна, што дынаміка літаратурнага працэсу на Беларусі вызначаецца рухам “двайной зоркі” славянскіх літаратур у эпіцэнтры іерархічнай піраміды канона і “крокаў маятніка” літаратур Захаду і Усходу (неславянскіх цывілізацый), што і ўтвараюць інтэрпрасторы нацыянальнага Парнаса.

Камунікацыя. Камунікатыўныя магчымасці літаратуры выяўляюцца ў яе здольнасці да ўсталявання сувязей, кантактаў. Найперш гэта можна прасачыць на прыкладах кантактных сувязей паміж літаратурамі.

Найбольш рэпрэзентатыўным відам кантактаў паміж сусветным і нацыянальным літаратурна-мастацкім вопытам з’яўляецца пераклад. Парнас – гэта графічны вобраз перакладной літаратуры на Беларусі. Як і нацыянальны пантэон дзеячаў культуры, якія ўганаравалі сябе справамі на карысць нацыянальнай беларускай культуры. Месца славянскіх літаратур выкрышталізавала ў ім на працягу стагоддзяў цэнтр канона.

Паняцце “перакладная літаратура” адсутнічае ў многіх энцыклапедычных, слоўніковых выданнях (напрыклад, у *ЭліМБел*, Мн., 1987, т.4; *КЛЭ*, М., 1968, т.5). Разам з тым менавіта яна ўтварае першую пачасе літаратурную плынь на тэрыторыі Старажытнай Русі, у рэчышчы якой пачыналася станаўленне і развіццё арыгінальнай літаратуры. Перакладная большасць помнікаў перакладной літаратуры трапіла на беларускія землі праз паўднёва-, заходнеславянскае пасрэдніцтва, цэлы шэраг твораў былі агульнымі на славянскіх землях, у выніку чаго межы паміж “чужым” і “сваім” у рэчышчы перакладной літаратуры ў многім не існавалі. Пасрэдніцтва славянскіх літаратур выявілася праз пашырэнне твораў царкоўна-рэлігійнага зместу і свецкага характару.

Гісторыя беларускай дзяржаўнасці, якая налічвае формы незалежнага існавання (княствы, рэспубліка) і ў складзе з цэнтрам іншаславянскім (Рэчы Паспалітай, Расійскай імперыі, СССР), перастварае літаратурны працэс на Беларусі адпаведна з формамі гэтай дзяржаўнасці, уплываючы на лінгвакультурную сітуацыю на беларускіх землях. На любым з гэтых этапаў славянскі свет быў, безумоўна, цэнтрам літаратурнага канона ў літаратуры Беларусі.

У “пантэон” дзеячаў культуры, агульны для славянскіх літаратур (беларускай і балгарскай, беларускай і польскай, беларускай і рускай), трапілі Грыгорый Цамблак і мітрапаліт Кіпрыян, Сімяон Полацкі і Іосіф Гашкевіч, Адам Міцкевіч і Уладзіслаў Сыракомля, многія іншыя. Прысутнасць прадстаўнікоў іншых народаў на Беларусі значна меншае. Можна яшчэ раз падкрэсліць, што ядро канона замацавана агульнымі для славян постацямі іх выдатных дзеячаў, рупліўцаў на ніве нацыянальных культур.

Праблемы перакладу – пытанне “вечнае”, да рэалізацыі якога прыцягнуты сілы асветнікаў на працягу многіх стагоддзяў. Пераклад найперш спрыяе пашырэнню літаратурных (а ў часы Сярэднявечча – хрысціянскіх) каштоўнасцей, ёсць форма рэалізацыі асветніцкіх ідэалаў у кантэксце розных

культур. Гэта пытанне – пераклад як форма асветніцтва – застаецца ў цэнтры ўвагі сучасных дзеячаў культуры на Беларусі, але яго праблемы застаюцца ўсё яшчэ на ўзроўні ўласна даследчыцкіх праблем. Разам з тым прыкладаюцца пэўныя намаганні актывізаваць асветніцкую дзейнасць у справе перакладазнаўства. Так, у БДПУ імя Максіма Танка кожныя два гады праводзіцца Міжнародная канферэнцыя “Асветніцтва: вопыт тысячагоддзя”, на якой праблемы перакладу абмяркоўваюцца менавіта як праблемы Асветы – адукацыі і выхавання. Беларускі ПЭН-цэнтр у 2001 г. арганізаваў Міжнародны “круглы стол” памяці Алеся Адамовіча – “Пераклад – сродак спрыяння бесканфліктнай інтэграцыі еўрапейскіх нацыяў”. Сама назва гэтага мерапрыемства, як і прадстаўлення на ім матэрыялы (публікацыя ў зборніку “Пераклад збліжае народы”, Мн., 2002), сведчыць пра тое, што на навуковым узроўні адбываецца асэнсаванне камунікатыўных магчымасцей рознанацыянальных літаратур.

Агульнасці. Даследаванні тыпалагічных зыходжанняў, паралелей раскрываюць парадыматыку агульнасцяў у літаратуры. Менавіта гэтыя прыклады сведчаць пра існаванне больш цесных сувязей паміж славянскімі літаратурамі, якія існуюць на працягу стагоддзяў і выразна праяўляюцца ў агульным кантэксце сусветнай літаратуры.

Трохкутнік твораў – прыкладаў эпічнай творчасці еўрапейскіх народаў: “Песня пра Раланда” – “Слова пра паход Ігаравы” – паўднёваславянскі эпас (напрыклад, сербская песня “Смерць маці Югавічаў”), – дазваляе вызначыць наяўнасць агульнага і адрознага паміж імі. Перш за ўсё жанр твораў выяўляе спецыфічную асаблівасць народнай творчасці. У адрозненне ад французскай “Песні...”, эпічнай па сваёй жанравай структуры, славянскія помнікі маюць ліра-эпічны характар, захоўваючы цесную сувязь апавядання і верша, слова і пачуцця, што больш старажытнае па сваім паходжанні, чым уласна слова, чым уласна апавяданне. Лаканізм, стрыманасць апавядальніцкага стылю “Песні...” кантрастуе з непасрэднасцю выяўлення пачуццяў у згаданых славянскіх творах. Выразная апора на хрысціянскае светасузіранне ў “Песні...” сумастаўляецца спалучэнню хрысціянскіх і паганскіх вобразаў у славянскіх творах. Відавочна, што апошнія маюць выразна дыялагічны характар у адрозненне ад маналагічнай “Песні...”, аднаўляючы і старажытную парадымгу і сярэднявечную традыцыю на прасторы аднаго твора. “Песня аб дзяннях” (т.зв. “жэста”), “Песня пра Раланда” з’яўляецца воінскім гераічным эпасам, у якім жаночыя вобразы зведзеныя да мінімуму (каханая Раланда і сястра Аліўе—Альда – таксама падпарадкавана суровым законам ваеннага часу). У славянскіх творах, нягледзячы на ўласна ваенную праблематыку, на адлюстраванне падзей адной бітвы, вялікая роля належыць жанчыне: і як дзеючай асобе твора, і як “вечнаму” вобразу жанчыны-маці, якая ахвяруе тым, каго кахае, каго любіць больш за ўсё на свеце. Гэта маці-заступніца, маці-збавіцельніца, вобраз якой у славянскіх літаратурах набліжаецца да вобраза Богамацеры, заступніцы і ахвяравальніцы дзеля

ўратавання чалавека, збавення роду людскога. Вялікая роля жанчыны ў творах узбагачае іх высокай духоўнасцю славянскага свету, моцным эмацыянальным пачаткам, той жыццядайнай асновай, якая прыўнесена ў жыццё самой прысутнасцю ў ёй жанчыны-маці, выяўляе здольнасць да самаахвяравання ў імя вышэйшых, агульналюдскіх ідэалаў. Ланцуг твораў славянскіх пісьменнікаў, дзе пацвярджаецца думка пра выключную ролю жанчыны ў жыцці народа, пра яе здольнасць абараніць, калі гэта патрабуецца, і сваю сям’ю і агульны дом – радзіму, можна працягнуць творамі А. Міцкевіча “Гражына”, дылогіяй А. Адамовіча “Вайна пад стрэхамі” і “Сыны ідуць у бой” і многімі іншымі. А ў якасці падагульнення – згадаць эпіграф з першага твора А. Адамовіча: “У войны не женское лицо” – і “Но ничто... не запомнилось больше, резче, страшнее и прекраснее, чем лица наших матерей”. Або прыгадаць апошнія словы вядомага беларускага крытыка, літаратуразнаўцы У. Бойкі: “Восходит Матери лицо – и замыкается кольцо”. Відавочна, што кажучы пра “агульнасці”, знаходзім важкія доказы таго, што славянскі свет – і ёсць цэнтр канона ў культуры славянскіх народаў.

Разам з тым можна адзначыць яшчэ адзін бок праблемы ўключэння славянскага свету ў сусветны кантэкст. Ён звязаны са спецыфікай пранікнення “чужога” ў нацыянальнае асяроддзе. Паэма “Тарас на Парнасе” падказвае кірунак запазычання іншакультурнага і асіміляцыю яго з нацыянальным. Парнас, паводле мужька-беларуса, -- “што гэта за шайтан... такі?” “Тарас-на-Парнасе” – гэта кірунак нацыянальнага прыпадабнення чужога вопыту, як і ўзвышэння свайго да агульналюдскага. “Звышсэнс” Парнаса утварае інтэртэкстуальнае у ім, якое складваецца на сумежжы традыцыйна класічнага (класіка старагрэцкай міфалогіі), тагачаснага шырокаўжыванага (кантэкст рускай літаратуры) і нацыянальнага, фальклорнага, якое натуральна цікаўнае да “чужога”, але і вольна, годна пачувае сябе ў іншым, сярод іншых.

Канвергенцыя. Сходжанне, збліжэнне назіраецца ў літаратуры славянскіх народаў у большай ступені, чым з літаратурамі іншых еўрапейскіх краін, як і па-за межамі нашага кантыненту. Разам з тым тут можна нагадаць пра сведчанні таго, што культура славянскіх народаў у пэўныя часы мела асабліва блізкія кантакты, развівалася ў адзінстве. Перш за ўсё аб гэтым сведчыць спадчына хрысціянскай культуры: менавіта царкоўна-рэлігійная літаратура на нашых землях мела тую ступень агульнасці, якая не стварала межы паміж народамі і не была арэнаю размежавання. У значнай ступені агульнасць славянскіх культур утворана і наяўнасцю лацінскай літаратуры на беларускіх землях, на землях заходніх і паўднёвых славян. Па-свойму канвергенцыя паміж славянскімі літаратурамі праявілася ў XX ст., са стварэннем агульнага кантэксту “літаратуры краін сацыялістычнай садружнасці”, якая мела згодна з логікай гісторыка-культурнага развіцця свае страты і свае набыткі, што захоўваюць сваё значэнне і да нашага часу.

Ці можна марыць пра “канвергенцыю” славянскіх культур у будучым? Згадаем толькі тое, што акрамя ўласна нацыянальнай ідэі на працягу пэўнага часу існавала і наноў ўзнікала агульнаславянская ідэя. Новымі прыярытэтамі агульнаславянскай ідэі могуць стаць не паветраныя палацы агульнай дзяржавы або стварэнне адной ідэалогіі, але шчыры дыялог і адроджанае наноў братэрства тых духоўных скарбаў, што назапашана ў стагоддзях, разуменне той місіі, якую выконвае славянства ў свеце, яе прызначэнне на тое, каб нараджаць “орган для шостаго чувства” (Л.Гумілёў), -- захоўваць і берагчы сумленне, веру, “слёзны дар” (які толькі і ёсць у старажытнарускай літаратуры), высокую духоўнасць і пачуццё еднасці-саборнасці – як крыніцы той страчанай чалавекам гармоніі:

гармоніі чалавека з Богам,
гармоніі чалавека з прыродай,
гармоніі чалавека з чалавекам,
гармоніі чалавека з самім сабою.

Відавочна, што першае кола новых паняццяў, якія пераствараюць парадыгму чалавечай цывілізацыі ў XXI стагоддзі, уяўляецца адной з тых трывалых асноў, якую выпрацавала сусветная літаратура, і славянская літаратура ў тым ліку, на працягу стагоддзяў. І для таго, каб ажыццяўляць гэтыя параметры, каб рэалізоўваць іх у сучасным свеце варта было б пільна прыслухоўвацца да таго, што ўжо назапашана, што створана ў літаратуры наогул. Таму здаецца, што літаратура павінна не губляць, але наадварот – вяртаць свае вяршыні ў цывілізацыйным свеце, павінна набываць большае значэнне, чым ёй надавалася дагэтуль, узмацняць свае пазіцыі, каб адваёўваць чалавека ў яго новай схільнасці – схільнасці да машыны, да віртуальнай рэчаіснасці, а не да жывога жыцця і яго прыгажосці. Думаецца, што з пашырэннем новых інфармацыйных тэхналогій, з распрацоўкай новых пакаленняў тэхнічных прыстасаванняў для рэалізацыі сваіх грандыёзных планаў чалавецтва найперш павінна проціпастаўляць машыне – мастацкае слова, інфармацыйнай прастору – прастору мастацкую, герою-машыне – мастацкага героя, а віртуальнаму свету высокіх тэхналогій – свет жывога чалавека, яго эмоцый, яго духоўных скарбаў, якія адлюстраваныя, захаваныя і перададзеныя ў мастацкім слове.

Другое кола паняццяў, якія звязаныя з пашырэннем новага звышцыклу – постіндустрыяльнай цывілізацыі, звернутыя непасрэдна да суадносін паміж чалавекам і машынай, паміж аб’ектам і суб’ектам, паміж грамадствам і чалавекам.

Зручнасць – гэта паняцце, будучы спраецываваным на асаблівасці сучаснага літаратурнага працэсу і месца ў ім літаратуры славянскіх народаў, дазваляе асобна вылучыць актуальную на наш час праблему перадачы мастацкага твора ад аўтара да чытача, асаблівасцей карыстання творам прыгожага пісьменства.

Здаецца, “высокая літаратура” таксама выходзіць на гэтыя пазіцыі побач з літаратурай масавай, якая ў славянскіх краінах выдаецца новымі вялікімі тыражамі. Ідучы ў адным рэчышчы з “масавай”, “высокая літаратура” знаходзіць свайго чытача – і яго, гэтага чытача, не адзінкі – славянскі свет з’яўляецца і ў гэтым выпадку цэнтрам канона, праяўляючы большую цікавасць да агульначалавечай культурнай спадчыны, чым гэта адбываецца ў неславянскіх народаў, для якіх мець у продажы гэтую спадчыну было натуральна ва ўсе часы сваёй гісторыі. Пра зручнасць варта казаць і ў выпадках афармлення выданняў. Гэта могуць быць і кнігі ў мяккіх вокладках, якія бяруць з сабою, каб бавіць час больш прыемна. Гэта могуць быць і выданні, дзе побач з асноўным зместам даюцца рознага тыпу даведачныя матэрыялы, ілюстрацыі і табліцы, якія робяць тэкст больш зручным і ўсебаковым для ўспрымання. Гэта могуць быць і *СД*-дыскі, якія захоўваюць інфармацыю настолькі ў сціслым выглядзе, што непатрэбны вялікія шафы для захавання кніг.

Відавочна, што рух цывілізаванага жыцця, які прымушае чалавека або дзейнічаць згодна з яго законамі або заставацца на яго перыферыі, вымагае і ад літаратуры (і славянскіх літаратур у тым ліку) прымаць захады, каб не застацца на яго перыферыі. Варта дадаць, што “высокая літаратура”, класічная спадчына народаў патрабуе многіх спецыялістаў, каб у новых умовах зрабіць гэту спадчыну зручнай для карыстання, зручнай для новых пакаленняў сваіх патэнцыяльных спажывцоў.

Е-камерцыя. Вядома, што праз заходнееўрапейскіх і амерыканскіх аўтараў ствараюць цалкам камп’ютэрныя варыянты сваіх твораў. І гэтаму тыпу гандлю не варта адмаўляць у мэтазгоднасці, паколькі і продаж літаратурных твораў у кнігарнях не здаецца ненатуральным, штучным сродкам для распаўсюджвання кніг у грамадстве. А пакуль што чытачы могуць спажываць Стывена Кінга, знаходзячы яго творы ў Інтэрнэце дзякуючы *e-камерцыі*. А “сам Пушкін, Лермантаў, Жукоўскі і Гоголь”? Дзе яны? Застаюцца ў кніжных выданнях для аматараў-архівістаў? “Кнігі выживут благодаря своей утилитарной ценности, но творческий процесс, в котором они рождаются, возможно – умрет”,-- меркаванне Умберта Эка з’яўляецца заканамерна слухным у сучасных варунках развіцця “гіпертэкстуальных структур” (ЭКО, 2000; 7).

Арыентацыя на спажываўца. Думаецца, што нічога абражальнага ў тым, што мастацкая літаратура свядома арыентаваная на спажываўца, няма. Таму што ва ўсе часы аўтары-стваральнікі звярталіся да чытача і імкнуліся быць зразуметымі імі. Асобныя літаратурныя жанры ўзніклі з нагоды звароту да чытача: прадмовы і пасляслоўі, словы, уласна “зварот да чытача” і інш. “Высокая літаратура”, створаная не адным пакаленнем славянскіх пісьменнікаў, вартая быць “звернутая” да чытача, або, кажучы моваю “грамадства спажывання”, – да спажываўца. Здаецца, што “высокая літаратура” адрозніваецца ад “масавай літаратуры” адной прынцыповай якасцю, якой

вылучаецца адзін чалавек ад другога. Назва гэтай якасці (антанімічна) – сумленнасць, сціпласць аднаго (першай) і нахабства другога (другой). Менавіта такія якасці “масавай літаратуры”, як нахабства, навязлівасць, непрыхаваная эксплуатацыя самых прыземленых пачуццяў спажывца, і робяць яе прадукцыю самай запатрабаванай у грамадстве, асабліва ў славянскіх краінах, дзе на працягу дзесяцігоддзяў усяму гэтаму ставіўся заслон у выглядзе “ідэйнасці” і г.д. літаратуры “сацыялістычнага рэалізму”.

Як вярнуць славянскай літаратуры ўласціваю ёй духоўнасць, сумленнасць, сціпласць? І ці варта імкнуцца адраджаць, вяртаючы ўсё гэта? Напэўна, так. Таму што Булгарын і Грэх і шмат хто з імі ўсё яшчэ застаюцца каля Парнаса, калі лічыць паэму “Тарас на Парнасе” сапраўдным люстэркам народнай духоўнасці і годнасці, а “Пушкін, Лермантаў, Жукоўкі і Гогаль” – у які раз! – “шпарка каля нас прайшлі, як павы, на Парнас”.

Кожная літаратура мае не толькі свой пантэон аўтараў, “залаты фонд” помнікаў, змяшчае ўсё багацце створаных у яе рэчышчым каштоўнасцей. Яна мае акрамя ўсяго іншага свой “звышсэнс” існавання, сваю “вертыкаль” развіцця, скіраваную ўверх, да вяршыняў нацыянальнага Парнаса, духоўнага Алімпа. “Звышсэнс”, “звышпрызначэнне” славянскіх літаратур выяўляецца ў іх духоўнасці, сумленнасці – і сціпласці, разам з тым як і ў захаванні, у кшталтаванні пачуцця чалавечай годнасці, высокай маральнасці старажытнага народа, якога варта абуджаць, уратаўваць, вяртаць да самога сябе з дапамогай “звана” мастацкага слова.

Маці Югавічаў просіць у Бога не гора, каб Ён уратаваў яе дзевяцёра сыноў і дзясятага Багдана-мужа ад смерці на Косавым полі (паўднёvasлавянская песня “Смерць маці Югавічаў”). Яна просіць аб тым, каб Бог даў ёй магчымасць ператварыцца ў птушку, “чтоб взлететь над Косовым ёй полем” (пераклад на рускую мову Г.Ахматавай, беларускага перакладу няма) і, убачыўшы сваіх даражэйшых за ўласнае жыццё, развітацца з імі, забітымі ў злой бітве з ворагам. Таму што гэта яна, маці-славянка пасылае свайго сына ў бой: Марка Каралевіч ідзе ў бой з ворагам, таму што маці Ефрасіма з усіх запрашэнняў, насланых на імя сына: быць сведкаю на вяселлі, быць хросным на радзінах, быць ваяром-заступнікам на полі бою, выбірае адзіны, варты яе сына: у бой (паўднёvasлавянская песня “Каралевіч Марка і Міна з Кастура”). І калі няма годнага ваяра, каб ісці ў бой за радзіму, зброю бярэ Гражына (аднайменны твор А.Міцкевіча). Таму што гэта яна, маці, вядзе сваіх сыноў у партызаны: “Сыновья уходят в бой” (раман А.Адамовіча і аднайменная песня У.Высоцкага да гэтай кінастужкі, знятай па раману В.Туравым). Таму што сама гісторыя славян сведчыць пра гэту мацярынскую ролю славянства ў гісторыі сусветнай культуры і цывілізацыі. Так, у г.Жодзіна ўстаноўлены помнік маці Н.Ф.Купрыянавай, пяцёра сыноў якой загінула пад час Вялікай Айчыннай вайны.

Няўжо такая спадчына славянскага свету, якая стварае не толькі цэнтр канона, але і яго “звышсэнс”, можа быць здрадліва пакінутая сваімі

нашчадкамі? Няўжо можна згадзіцца з тым, што ў славянскім свеце будуць панаваць чужыя ёй плямёны герояў, як многа стагоддзяў панавалі мусульмане ў краінах паўднёvasлавянскага рэгіёну? Няўжо можна пакінуць родную маці-славянскую спадчыну дзеля чужой “масавай” прыгажуні, уся прыгажосць якой у штучна ўтворанай знешнасці, у вокладцы, а не ва ўбранстве душы, пяшчоце і шчырасці выказаных у яе глыбінях пачуццяў? Так, і неславянскі свет мае бяспрэчныя каштоўнасці. Але гэта не значыць, што варта здрадзіць адной, каб прыдбаць іншую.

Відавочна, што славянскі свет – гэта не толькі ядро канона, але і яго эпіцэнтр. Не толькі змест, але і “звышзмест”, і не толькі сэнс – але і “звышсэнс”. Ва ўсякім выпадку, менавіта ён варты быць абароненым. Менавіта ён і з’яўляўся на працягу стагоддзяў цэнтрам літаратурнага, культурнага, духоўнага жыцця ў славянскіх краінах, і, хто ведае, магчыма, і для неславянскіх краін таксама, фарміруючы эпіцэнтр культурнага жыцця, цывілізацыі адпаведна з законам і развіцця ўсяго чалавецтва.

Бо: “... і калі Хваляй знясе ў мора Берагавы Уцёс, меней стане Еўропа, і таксама, калі змые край Мыса ці разбурыць Палац твайго або сябра твайго; смерць кожнага чалавека змяньшае і мяне, таму што я адзіны з усім Чалавецтвам, а таму не пытайся ніколі, па кім звоніць Звон: ён звоніць па Табе”. Джон Дон – Эрнест Хемінгуэй – і Беларусь, як і славянскі свет, -- частка Мацерыка, частка Сушы... Берагавы Уцёс, край Мыса або Палац... І той Тарас, які няспынна, дзесяцігоддзям за дзесяцігоддзем бярэ свой Парнас, ні на хвіліну не забываючыся пра сваё чалавечую, мужыцкую годнасць.

Літаратура:

- БЕРГСОН, 1914: Вопросы философии и психологии // Собр.соч. СПб., Т.IV.
- БУНЯК, 2000: Славянскія літаратуразнаўчыя даследаванні ў новым тысячагоддзі // Тэрмаплы. Беласток. №3. С.127—135.
- КОНАН, 2002: Беларуская літаратура ў кантэксце еўрапейскай мастацкай культуры // Перагляд збліжае народы. Мн. С.34—39.
- НИЧЕВ, 1997—1998: Българско литературознание или литературознание по български // Литературна мисъл. № 1. София. С.56-60.
- ROGET’S INTERNATIONAL THESAURUS, 1962. 3 ed. N.Y.
- ТЕЛЕВИДЕНИЕ И ИНТЕРНЕТ, 2001: Техника Кино и Телевидения. № 2. М. С.7—9.
- ЭКО, 2000: Виртуальное воображение // Наша Свабода. 14 ліст. С.7.